

ILCA
Innovation Laboratories
for Climate Actions

EIT HEI Initiative

Innovation Capacity Building
for Higher Education

Funded by the
European Union

Supported by:

Co-funded by the
European Union

**ЛЕСОТЕХНИЧЕСКИ
УНИВЕРСИТЕТ
София**

Риск в дейността на предприемача

Доц. д-р Емил Кичуков

Център за насърчаване на предприемачеството - ЛТУ

05.12.2022

1. Видове риск

В условията на пазарна икономика рискът е ключов и важен елемент на предприемачеството. Предприемачът, който умее да рискува навреме, обикновено се оказва възнаграден.

За риск е прието да се счита „действие напосоки с надеждата за щастлив изход“. Характерни особености на риска са: неопределеност, неочакваност, неувереност, предположение за успех.

В условията на политическа и икономическа неустойчивост степента на риска значително се увеличава.

В съвременните условия на икономическа и политическа криза проблемите свързани с увеличаването на риска са особено актуални.

Риск – това е възможността да възникнат неблагоприятни ситуации в хода на реализацията на плана и изпълнението на бюджета на предприятието.

В средствата за масова информация постоянно се рекламират предложения на МСП, опитващи се да поправят своето финансово положение за сметка на операции на пазара, основани на финансовата компетентност на предприемачите. За да се преодолеят последиците от риска са нужни не само смелост и опит, но и достатъчно финансови средства.

Фирмите-консултанти, доставчиците на средства за производство и подизпълнители, като правило, имат ограничени парични средства, за да компенсират риска, затова високата степен на риск на проекта заставя разработващите го да търсят способности и начини за неговото намаляване.

В предприемаческата практика е важно правило да се разпредели риска между контрагентите. Отговорен за риска трябва да стане този участник в проекта, който най-добре може да предвиди и контролира различните рискове.

Разпределението на риска се реализира при разработката на финансовия план на проекта и договорните документи.

Разпределението на риска между участниците в проекта може да бъде качествено и количествено. Количественото разпределение на риска предполага използването на концептуални модели, базирани на стандартни методи за вземане на решения, основа на които се явява дървото на вероятностите и решенията, използвани при установяване на тяхната последователност. Качественото разпределение на риска предполага приемането на редица решения от участниците в проекта, насочени към увеличаване или намаляване на броя на потенциалните инвеститори, които зависят от степента на риска, която участниците искат да възложат на инвеститора. Това от своя страна затруднява разработващите проекта да привлекат опитни инвеститори. Участниците в преговорите са длъжни да проявяват максимална гъвкавост и предпазливост при решаване на въпроса за нивото на риска, които те сами са готови и съгласни да приемат и поемат върху себе си.

Основните видове риск са: производствен, търговски, финансов (кредитен), инвестиционен и пазарен.

Производственият риск е свързан с производството и реализацията на продукцията/услугите осъществявани от различните видове производствена дейност. Този вид риск е най-чувствителен към изменението на предвидения обем на производството и обема на реализираната продукция, планираните материални и трудови разходи, изменението на цените, брака, дефектните изделия и др. В съвременните условия у нас производственият риск е голям, което прави производствената дейност една от най-рисковите.

Производственият риск включва:

- **риск от неизпълнение на стопанските договори;**
- **риск от изменение на пазарната конюнктура, условията на конкуренцията;**
- **риск от възникване на непредвидени разходи;**
- **риск от загуба на имуществото на предприятието.**

Причината за неизпълнение на стопанските договори често е неплатежоспособността на партньорите. При това неплатежоспособността на единия партньор влияе отрицателно на всички предприемачи, работещи в дадена верига: отказ на партньора да подпише договора след завършване на преговорите; сключване на договор с неплатежоспособен партньор; частично неизпълнение на договорените условия от страна на партньора и др.

Една от основните причини за изменение на пазарната конюнктура и засилването на конкуренцията, може да бъде несъвършената маркетингова политика. Неправилния избор на пазар за реализация на продукцията, неточна информация за конкурентите, изтичане на секретна информация и накрая, нелоялна конкуренция, използването на непозволени методи, всичко това може да се отрази отрицателно на дейността на предприемача.

В съвременните условия на икономическа криза увеличаването на цените на едни или други ресурси и услуги води до възникване на непредвидени разходи. Този риск може да се предвиди чрез анализ и проучване на пазарната конюнктура, но непредвидени обстоятелства като епидемии и воини силно затрудняват този процес.

Основните причини, влияещи на риска от загуба на имуществото на предприятието са различни стихийни бедствия (земетресения, наводнения, пожари и др.), аварийни ситуации при производството, а също така и кражба на имущество от работещите в предприятието или от други лица. За да се избегнат тези загуби или да се намалят е необходимо да се застрахова имуществото, а също така да се установят строги правила за имуществена отговорност и засилена охрана на територията на предприятието.

Търговският риск възниква в процеса на реализацията на закупените от предприемача стоки и в процеса на оказване на определени услуги. В търговската сделка е необходимо да се отчитат такива фактори като: неизгодно изменение (повишение) на цените на закупените средства за производство; намаляване на цените, по които се реализира продукцията (продажните цени); загуба на стоки в процеса на обръщението и повишаване на издръжката на обръщението.

Финансовият риск може да възникне при осъществяване на финансовото предприемачество или финансови сделки. На финансовия риск често заедно с факторите, характерни за другите видове предприемачески рискове, въздействат и такива, като неплатежоспособност на една от страните по финансовата сделка, ограничения на валутно-паричните операции и т.н.

Причина за инвестиционен риск може да бъде обезценяването на инвестиционно-финансовия портфейл, състоящ се от собствени и привлечени ценни книжа.

Пазарният риск е свързан с възможни колебания на пазарните цени, на националната парична единица или на чуждите валутни курсове, а е възможно и на едните и другите едновременно.

Всеки риск зависи от партньорите по сделката. За вземане на решения за участие на потенциалните партньори в осъществяването на проекта се прави анализ на риска.

Блок-схема за анализ на риска.

Загубите от рисковете в предприемаческата дейност се подразделят на материални, трудови, финансови, загуба на време, специални видове загуби.

- **Материалните загуби** – това са непредвидени в проекта разноски или преки загуби на материални обекти в натурално изражение (здания, съоръжения, устройство, продукция, полуфабрикати, материали, суровини и др.)
- **Трудови загуби** – загуби на работно време, предизвикано от случайни или непредвидени обстоятелства, например, прилагане на опитно-статистически норми на време вместо технически обосноваването (съответно човеко-час и човеко-ден (работно време)).
- **Финансови загуби** – възникват в резултат на преки парични загуби, като: непредвидени в предприемаческия проект плащания, глоби, такси по пресрочени кредити, допълнителни налози, загуба на парични средства или ценни книжа. Те могат да бъдат и резултат от неполучаване или непълно получаване на парични средства от предвидените в проекта източници, невръщане на дългове и др.

Загубата на време възниква в случай, че процеса на предприемаческата дейност върви по-бавно от предвиденото по план в проекта.

Към специалните видове загуби може да отнесем: загуби свързани с нанесени щети върху здравето и живота на хората и околната среда, престижа на предприемача и с други неблагоприятни социални и морално-психологически фактори. Особена група специални видове загуби са загубите от въздействието на непредвидени фактори от политически характер. Те внасят неопределеност в налагащите се икономически условия на живот, нарушават ритъма на производствено-стопанската дейност, пораждат повишение на загубите и разходите за жив и овеществен труд, намаляват печалбата. Към типичните източници на политически риск може да отнесем: намаляването на деловата активност на хората, намаляване на нивото на трудовата и изпълнителската дисциплина, неизпълнение на приетите законодателни актове, нарушаване на плащанията и взаимните разплащания между фирмите, неустойчивост на данъчните ставки, принудителни отчисления и плащания, нямащи здрав икономически смисъл, , отчуждаване на имущество или парични средства.

2. Рискове при финансиране на проекта.

При решаване на въпросите по финансиране на проекта отчитането на рисковете е едно от най-важните условия за ефективността на неговото изпълнение, обезпечаващо решението на две основни задачи:

- ☐ обезпечаване на потока на инвестициите, необходими за плановото изпълнение на проекта;
- ☐ снижаване на капиталните разходи и риска за проекта чрез оптимална структура на инвестициите и получаване на данъчни предимства.

Плана за финансиране на проекта трябва да отчита следните видове риск:

- риск от нежизнеспособност на проекта;
- данъчен риск;
- риск от неизплащане на задълженията;
- риск от незавършване на строителството.

Рискът от нежизнеспособност на проекта трябва да се избегне чрез гарантиране на това, че предполагаемите доходи ще бъдат достатъчни за покриване на разходите, изплащане на задълженията и обезпечаване на откупуването на различни по размер капиталовложения.

Най-добрият вариант за проекта може да се избере с помощта на формулата за приведените разходи:

$C + E_n \cdot K$

C – себестойност на продукта

K – капитални вложения

E_n – нормативен коефициент за ефективност на използването на капиталните вложения

Нормалният срок за откупуване(възстановяване) на капиталните вложения е обратно пропорционален на нормативният коефициент за ефективност на използването им, т.е. :

Тотк.н. = $1 / E_n$

Финансирането на проекта е необходимо да удовлетворява съществуващите държавни тестове за надеждност, за да могат определени инвеститори, например застрахователни компании, да инвестират в дадения проект.

Данъчният риск се състои в това да не може да се гарантират данъчните ставки, ако проекта не влезе в експлоатация в предвидените срокове; загуба на налози, ако участниците са прекратили работа над вече функциониращ, но икономически неоправдан проект; изменение на данъчното законодателство; решение на данъчната служба да намали данъчните преимущества в резултат на осъществяването на проекта.

Риск от неизплащане на задълженията – той може да зависи от краткосрочно намаляване на търсенето на произвежданите продукти или оказваните услуги или от намаляването на техните цени в резултат на свръхпроизводство и увеличена конкуренция. За да не повлияят тези колебания на жизнеспособността на проекта е необходимо ежегодните доходи от неговото осъществяване да покриват максималните годишни плащания по задълженията. Възможни следващи действия по намаляване на риска от неизплащане на задълженията са: използване на резервни фондове, производствени плащания, допълнително финансиране, кредити.

Рискът от незавършване на строителството е необходимо да бъде гарантиран от участниците в строителството и инвеститорите. Ако в проекта се използват нови технологични процеси или ноу-хау, инвеститорът може да изисква безусловни гаранции за завършване на строителството поради факта, че тези проекти са значително по-скъпи от предвиденото.

3. Застраховане на риска

Застраховането на риска представлява предаване на отговорността за определени рискове върху застрахователните компании. Така при дълбока реконструкция на крупните промишлени предприятия могат да бъдат използвани два основни начина на застраховане:

- имуществено застраховане;
- застраховане от нещастни случай – здравно и живото застраховане.

Имущественото застраховане е свързано със застраховането на риска за изпълнителя на реконструкцията, морските товари и собствеността на подизпълнителите, стандартно и нестандартно оборудване и друго имущество.

В зависимост от застрахователните рискове, договорът за застраховане на риска на изпълнителя на реконструкцията може да бъде три типа:

- ☐ Стандартен договор на застраховане от пожар – служи за защита от преки материални загуби или повреди върху оказаното в договора имущество.
- ☐ Разширен договор за застраховане от пожар – съдържа клаузите на стандартния договор и едно или няколко специфични допълнения, отчитащи потребностите на конкретното застраховане. В такова допълнение могат да бъдат включени рискове от ураган, градушка, взрив, граждански вълнения.
- ☐ Застраховане от всички видове риск, което да отчита в договора определените потребности на подизпълнителя, допуска предоставянето на широк спектър от услуги, гарантиращи застраховането на имуществото от всички рискове, свързани с материални загуби, с изключение на тези, за които изрично е записано в договора, че не се поемат.

ILCA
Innovation Laboratories
for Climate Actions

Supported by:

Co-funded by the
European Union

EIT HEI Initiative

Innovation Capacity Building
for Higher Education

Funded by the
European Union

**ЛЕСОТЕХНИЧЕСКИ
УНИВЕРСИТЕТ
София**

Договорът за застраховане обхваща всички стадии на незавършеното строителство; материалните ресурси; основно, спомагателно и транспортно оборудване, в това число и арендуваното, а също така и резултатите от труда.

От такова застраховане са заинтересовани преди всичко възложителите и предприемачите.

ILCA

Innovation Laboratories
for Climate Actions

EIT HEI Initiative

Innovation Capacity Building
for Higher Education

Funded by the
European Union

Supported by:

Co-funded by the
European Union

**ЛЕСОТЕХНИЧЕСКИ
УНИВЕРСИТЕТ
София**

Благодаря Ви за вниманието!

доц. д-р Емил Кичуков